

РОЗДІЛ VI

ПЕДАГОГІЧНА ТА ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.922.6

Гошовський Ярослав Олександрович,

доктор психологічних наук, професор,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

**«ПАРАДИГМА КОЛОНІЇ» ТА СПЕЦИФІКА ПОСТПЕНІТЕНЦІАРНОЇ
РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЛЮДИНИ**

У статті йдеться про специфіку психологічного світу людини, яка переживає негативний вплив різноманітних видів депривації через режим соціального ізоляціонізму, який культивується в пенітенціарних закладах. Позбавлення волі, ув'язнення і відбування покарання призводить до інкультурації особи в своєрідну «парадигму колонії», де переважають девіантні, агресивні й сегрегаційні системи взаємин. Наголошено важливе значення постпенітенціарної ревіталізації особистості як гуманної поновної соціалізації.

Ключові слова: соціальна ізоляція, депривація, пенітенціарний заклад, парадигма колонії, ревіталізація, ресоціалізація.

Феномен злочинності як тотальної індивідуальної та соціально-психологічної дезадаптації особистості досліджували на філософсько-психологічному рівні Ч. Ломброзо, Г. Тард, З. Фройд, Е. Дюркгейм, Г. Зіммер, Р. Парк, Р. Мертон та ін. Розлогий девіантологічний підхід до вивчення пенітенціарної системи, тюремно-табірної субкультури власне психологічні аспекти девіантної поведінки засуджених здійснено Ю. Клейбергом, І. Башкатовим, Є. Змановською, В. Медведєвим, І. Мудраком, В. Синьовим та ін. Пенітенціарна девіантність розглядається як вид відхиленої поведінки, що склався історично і властивий особам, які знаходяться в пенітенціарних установах, і базується на врахуванні психобіологічних передумов асоціальної та антисоціальної поведінки, зокрема й різних патологій та психічних аномалій (психопатії, олігофренія у формі дебільності, алкоголізм, наркоманія, залишкові явища черепно-мозкових травм, органічні захворювання центральної нервової системи тощо). Загалом, усі вони не є безпосередніми причинами злочинних дій, а здебільшого зумовлюють соціальну дезадаптацію, що проявляється у неадекватних формах самоактуалізації та у різноманітних конфліктах із соціальним макро- і мікродовкіллям. Окреслена проблема видається актуальною в умовах трансформаційного суспільства, коли через соціально-економічні розлади зростає кількість людей з девіантними аксіологічними пріоритетами та дисфункціями поведінки.

Об'єкти та методи дослідження. Феноменологія людини в ситуації позбавлення волі, в режимі ув'язнення, де культивуються найрізноманітніші форми соціального ізоляціонізму й депривації, потребує особливої наукової уваги, адже концентрує в собі цілу гаму екстремальних, девіантних, делінквентних та інших модальностей, які спотворюють її життєвий шлях. Окремого статусу набуває специфіка онто- й соціогенезу підлітків – вихованців пенітенціарних установ, адже якраз колоністи, переживаючи край складні форми, види і типи депривації,

спричинені факторами особистісно-девіантного характеру й особливостями пенітенціарного режиму як навчально-виховного закладу закритого типу, є своєрідним лакмусом, що проявляє найгостріші та найтиповіші аспекти проблеми.

Ю. Габермас відзначав, що сутності депривованої особистості притаманна глобальна амбівалентність, а її поведінці властива лімінальність, тобто перебування у „прикордонній ситуації”, що спричинена й пов'язана з різного роду життєвими зламами, зміною соціального статусу, проблемами адаптації, абсорбції тощо [9]. Інтерпретаційне тло такого стану людини дуже широке: від „дихотомії людської душі” (за Е. Фроммом) до „екзистенційної помежовості” (за Ж.-П. Сартром). Упродовж тривалих державницьких змагань культурологічна спадщина українства печально пронизана одухотвореною філософсько-психологічною в'язничою прозою та поезією (Тарас Шевченко, Євген Сверстюк, Іван Світличний, Зеновій Красівський та ін.), яка має найвищий духовний вимір і неспівмірна із субкультурним тюремно-шансонним мелосом деяких агресивних геополітичних сусідів. Нівелюючий вплив арешту на духовний і психофізичний світ людини, деградаційна криміналізація особистості, втрата сенсу життя, екзистенційний вакуум та інші негативні тенденції – лише основні маркери позбавлення волі людини. О. Димитров і В. Сафронов, розкриваючи типові психічні стани ув'язнених, стверджують, що майже всім їм притаманне домінування очікування, надії чи безнадії, приреченості, незахищеності чи уявленої захищеності, суму, нудьги, апатії, фрустрації тощо [4]. По суті, загальноновизнаною тезою є констатація того, що пенітенціарна система потребує істотних цивілізаційних і прогуманих модернізацій з метою не загострення і поглиблення подальшої криміналізації людини, яка відбуває покарання, а для її повноцінного і більш гармонійнішого повернення в недепривуючий соціум.

Мета статті – психологічний аналіз специфіки «парадигми колонії» та змістово - функціональних особливостей постпенітенціарної ресоціалізації особистості.

Результати та їх обговорення. Тотальна соціальна ізоляція як типова ознака пенітенціарної психології трактується як своєрідне «пекло на землі», в якому відбуваються покарання за скоєні злочини ті, хто скоїв убивство, насильство та інші делінквентні дії. Парадигма колонії, спадаюче осліплення, дискримінація. Потужно й авторитарно спрацьовує бінарна мітологема «злочин – кара», тому вертикальна і горизонтальна комунікація відбуваються розбалансовано, існують певні «касти», практикуються часті й стихійні бійки, побої, трапляються суїциди тощо. «Парадигма колонії» породжує як у «дорослих» тюрмах, так і в дитячих навчально-виховних закладах закритого типу існування своєрідної „статусної полярності”. У напрямку вертикального виміру – це насамперед опозиційна пара „адміністрація – вихованці”, у векторі горизонталі – „вихованці – вихованці”. Складно (іноді й неможливо) відзначити, яка з них є важчою, деструктивнішою, боліснішою для психічного світу депривованої дитини, зокрема колоніста. Здебільшого в пенітенціарних закладах окрім законної, каральної, виправної суті виокремлюють і таку функціональну внутрішньопсихологічну реальність, в якій панує потворна практика тотального ізоляціонізму, „закон” кулака, сили, гумового кийка, культивування різновидової депривації тощо [1; 2; 3; 4; 5; 6]. Існує інтеракційна опозиційність двох найважливіших учасників пенітенціарного процесу, що здебільшого проявляється з боку адміністрації в стереотипних уявленнях (і відповідних ставленнях, інтеракціях) про вихованців як про дефективних, пропавших дітей, покидьків, аутсайдерів суспільства, а з боку колоністів – в образах гнобителів, жорстких і жорстоких наглядачів, байдужих виконавців „несправедливого” закону. До того ж слід звернути увагу на внутрішньопопуляційну специфіку виправного закладу, де переважно існує сегрегація (вікова, досвідно-статусна, етнічна, фізично-морфологічна, регіонально-мовленнєва та ін.), гнітюча „парадигма колонії”, злодійські „закони”, кастовість, суворота й часто девіантна ієрархія, в якій „горе знехтуванім”.

Звичайно, такий стан речей породжує величезний спектр проблем людської агресивності, яка в умовах пенітенціарного закладу є різноспрямованою та різномодальною за своєю суттю й параметрами. На наш погляд, основна проблема існування підвищеного рівня агресії в депривованих дітей полягає в культивуванні норм гіпертотальної депривації, авторитарної соціалізації з боку персоналу закладу, що призводить до пригнічення особистісного ества, ослаблення механізмів психозахисту. Я вихованця та до сублімування його агресивності за векторами горизонтальної стратифікації. Насамперед це проявляється у вербальній і фізичній інструментальній агресії на рівні міжособових взаємин, коли виникає свого роду „необіхевіористська ситуація” – „резидент-чужинець”, унаслідок якої спрацьовують механізми спадаючого засліплення і відбуваються приниження, образи й побої низькостатусних вихованців, особливо „новачків”, що перебувають на етапі адаптації до субкультури пенітенціарного закладу. З іншого боку,

несублімована агресія, пригнічення базальних особистісних конструктів і потреб, аперцептивний девіантний досвід у знехтуваних колоністів можуть іноді призвести до автоагресивної поведінки, насамперед суїциду.

До агресії/автоагресії депривовану особистість призводить повсякчасне активне пригнічення пенітенціарною системою (заборони, регламентація, покарання) базових ефордансів (за Дж. Гібсоном), тобто пригнічення навіть того, що навколишній світ надає, дозволяє здійснити індивідові як представникові людського роду. Виникає „деприваційна мозаїка”, коли нанижуються й нагнітаються сегменти різновидових обмежень. Наприклад, перебування вихованця тривалий час окремо від членів сім’ї, нестача сімейно-соціалізуючих референтних осіб і чинників може тлумачитись як сімейна депривація; заборона зовнішнього спілкування, одноманітне перенасичення спілкуванням в обмеженому колі учасників – комунікативна депривація; регламентування, режимність сну, харчування, дозволеність справляння фізіологічних потреб – сенсорна депривація; одностатева популяція в закритому ареалі життєіснування – сексуальна, гендерна депривація; статус колоніста, пригнобленого, полізалежного й упокореного суб’єкта в закладовій одежі – соціальна депривація та ін.

Проблеми ресоціалізації як розгалуженої системи різноманітних впливів на депривовану особу наптовхуються у навчально-виховному закладі закритого типу на низку вкрай важливих і складних субпроблем. Насамперед, звичайно, ускладнено позначається на ресоціалізаційних потугах фахівців маргінальність особистості в умовах депривації, пороговий характер її помежового світовідчуття („ні тут – ні там”/ „і тут – і там”), що спричинює дихотомійність і амбівалентність самосвідомості й поведінки.

Неминуче проявляється спектр проблем, зумовлений коливаннями абсорбції як соціально-особистісного феномена, що є мірою інтегрованості особи в нове соціокультурне середовище. Поглинання, всмоктування пенітенціарними реаліями депривованої дитини неминуче супроводжується шлейфом її поведінкових тактико-стратегічних реакцій: від справжнього страху й розпачу до справжньої або вдаваної, позірної, демонстративної суїци

Паралельно зауважуються й акультураційні синдроми, що засвідчують вдалість/невдалість адаптації до нового соціокультурного доквілля, чужого мікросередовища. Міра успішного адаптування дитини-новачка суттєво залежить від її проникнення в незвичні перипетії офіційної культури пенітенціарного закладу (режим дня, розклад навчання, графік роботи – „писані правила”) та неофіційної, неформальної його субкультури з вертикальною й горизонтальною ієрархією статусів і взаємин („неписані правила”).

Звичайно, важливим ракурсом окресленої проблематики є ресоціалізація як своєрідна розгалужена соціальна психореабілітація значної кількості людей, онто- і соціогенез яких травмований досвідом ув’язнення, перебуванням у деприваційному режимі пенітенціарного закладу. Очевидно, що для багатьох з них досить часто посттюремне сьогодення є не менш складним і болісним, ніж тюремне минуле. Фахівці з пенітенціарної психології

(О. Беца, В. Синьов, Г. Радов, В. Кривуша, І. Мудрак та ін.) пропонують до задіяння ключовий принцип комплексного психологічного підходу, що дає розуміння цілісності особистості й означає необхідність вивчення, розвитку та корекції її інтелектуальної, емоційно-вольової, ціннісно-орієнтаційної сфер, поведінки. Ці завдання реалізуються засобами розумового, морального, трудового, правового, фізичного, естетичного та інших взаємопов'язаних напрямків виховного процесу в їх єдності та взаємообумовленості. Комплексний підхід є методологічним принципом для педагогічної діяльності в будь-яких виховних системах, потребує раціонального використання всієї палітри форм, змісту, методів і прийомів виховання, наступність виховних дій, спрямованих на ресоціалізацію засуджених. Основні суперечності, на думку вчених, можуть виникати між новими цілями ресоціалізації засуджених і старими засобами та методами впливу (здебільшого, командно-адміністративними); між вимогами педагогічного процесу й якостями особистості вихователя, в деяких випадках його невірою в можливість корекції особистості засудженого, навіть неповнолітнього; між старими і новими ідеями ресоціалізації, впливу на засуджених тощо [4; 5; 6; 7; 8].

Осмилення інституційної ролі тюрми дає підстави відзначити суттєве врівноваження форм і семантичного наповнення депривації в різнотипних закритих установах (тюрми, колонії, казарми, сиротинці тощо). Назвавши їх „тотальними закладами” і зауваживши існування значної ймовірності трансформування одних форм депривації в інші, можна цілком закономірно констатувати негативну амортизаційну природу ув'язнення як позбавлення найважливішого – волі/свободи. Процес ресоціалізації може бути ускладнений поєднанням різних форм соціальної, психічної та патогенної дезадаптації окремих депривованих осіб, що потребує задіяння засобів медико-психологічного реабілітування з метою вирішення проблем психосоматичного чи нервово-психічного походження [1; 2; 3; 5; 6; 7; 8].

Серед різноманіття форм і методів ресоціалізаційної діяльності з підлітками традиційно пропонують обирати насамперед засоби виховного впливу (лекції, доповіді на моральні, правові та інші теми, індивідуальні та групові бесіди, тематичні вечори, диспути, вечори запитань і відповідей тощо), головним призначенням яких є вплив на свідомість ув'язненого з метою його переконання. Розглядаючи переконання як корінну зміну поглядів і настановлень підлітка й заміну їх іншими, протилежними за змістом, науковці пропонують виходити і з фізіологічних поглядів, згідно з якими переконання – це ломка одного динамічного другосигнального стереотипу і формування нового [4; 6; 7]. Концептуальне опертя робиться на три „класичні” закони І. Павлова про закономірності формування і переробки поведінки (закон сумациї, закон коректування і закон відміни старого динамічного стереотипу і заміни його новим) [4; 5; 6; 7]. Окреслення мережі спеціальних установ для неповнолітніх у нашій державі дозволяє зауважити досить розгалужену типологію. У контексті надання психологічної допомоги депривованим підліткам особливо гострими і складними постають проблеми постпенітенціарної адаптації та ресоціалізації. На думку О. Димитрова і В. Сафронова, психологічна підготовка до постпенітенціарного життя

повинна базуватися на таких принципах: морально-психологічна спрямованість, максимальна відповідність змісту й обсягу інформації умовам майбутнього життя, систематичність і послідовність, диференційований та індивідуальний підхід, активізація позитивних якостей тощо [4].

Загалом, численні дослідження стверджують, що ця фундаментальна проблема системного характеру має розгалужену структуру соціальних і особистісних детермінант, яка зумовлює змістово-функціональний перебіг і розвиток складноструктурованого феномена [4; 5; 6; 7; 8]. На організаційно-технічному рівні вона потребує вирішення таких субпроблем, як організація спеціальної державної служби патронажу, створення мережі адаптивних центрів та гуртожитків для допомоги, тим, хто після звільнення немає де жити, активізація й культивування волонтерсько-місіонерської діяльності благодійних громадських і релігійних організацій для сприяння колишнім в'язням у трудовому й побутовому влаштуванні тощо. На психореабілітаційному рівні постає нагальна потреба задіяння сучасних інтегративних соціально-психологічних технологій з метою досягнення ефекту позитивної ресоціалізації депривованих людей.

У депривованих підлітків, за нашими даними, адаптаційний потенціал суттєво гальмують дидактогенні як наслідок авторитарної гіперопіки адміністрації пенітенціарного закладу, а також парентогенні та егрогогенні як результат розбалансованої та конфліктної міжособистісної взаємодії вихованців. Тому окремого можливого вивчення потребує проблема соціально-психологічної адаптації підлітків, що звільнилися з місць позбавлення волі, адже її успішне вирішення сприятиме попередженню та запобіганню рецидивів скоєння злочинів та стимулюватиме просоціальну активність колишніх в'язнів. По суті, потрібно вести мову про соціальну реадaptaцію, яку можна трактувати як процес зворотнього пристосування соціальної психоструктури і функцій людини до умов зовнішнього довкілля, соціуму, що спрямований на збереження відносної постійності внутрішнього середовища організму – гомеостазу та його гармонізації з усталеними нормами соціуму [1; 2; 3].

Завершальним етапом ресоціалізації депривованого підлітка, звільненого з пенітенціарної установи, є його подальше пристосування до життя на свободі, яке здебільшого відбувається в нових, інколи скрутних умовах (побутова невлаштованість, руйнація колишніх соціальних зв'язків, відсутність житла, великі складнощі з працевлаштуванням, загальна соціально-психологічна пригніченість, низька статусно-рольова самооцінка тощо). Окреслений актуальний соціально-психологічний стан потребує від звільненого підлітка-колоніста значних душевних зусиль, терпіння, витривалості, стимулювання рівня домагань і власної самооцінки, тобто актуалізації всіх живих адаптаційних потенціалів. На жаль, унаслідок тривалої депривації та ізоляціонізму, пережитих у пенітенціарній установі, особи, які вийшли на свободу і не спромоглися до повноцінної реадaptaції, досить часто знову демонструють антисоціальну поведінку, скоюють протиправні вчинки і потрапляють у закриті навчально-виховні заклади. Спектр таких проблем якраз і зумовлює необхідність проведення в умовах виправної установи спеціальної ресоціалізаційної роботи з надання

психологічної допомоги й підготовки до повноцінного життя в нових умовах звільнених підлітків. Усіх осіб, які звільнюються з місць позбавлення волі й потребують соціо-психореабілітації для успішного влиття в нормативний устрій суспільства, можна умовно поділити на три категорії: особи, які виправилися в період відбуття покарання; особи з дефектами виховання; особи, які не виправилися в процесі відбуття покарання [1; 4; 5; 6; 8].

Складний процес реадaptaції, як пристосування до умов нормального життєснування в пересічному соціально-культурному середовищі після тривалого терміну позбавлення волі, є феноменом, який потребує активізації всіх особистісних потенціалів і можливостей реадaptaнта, насамперед стимуляції спонукально-мотиваційних компонентів і регулятивно-вольових зусиль. Адже звільнена з пенітенціарної установи людина повинна в короткий термін відновитися й набути цілу низку просоціально-адаптаційних навичок, зокрема усвідомлено жити не в авторитарно-режимному соціо- й біоритмі, а навчитися самостійно й довільно забезпечувати себе продуктами харчування, одягом, житлом, мобільно пересуватися в межах значних відстаней тощо. Якість і успішність соціальної адаптації значною мірою залежить як від індивідуально-психологічних особливостей депривованого підлітка, міри його особистісно-соціальної відчуженості, так і від характеру колишньої злочинної діяльності, її тривалості, структури й ієрархії мікросередовища, в яке він входить. Тому вдалість адаптаційного процесу напряду залежить від системи суб'єктивно-об'єктивних факторів та міри сформованості відрефлексованого ставлення звільненої особи до подальшої просоціальної поведінки. Безперечно, важливими детермінантами є як індивідуальні особливості її психоструктури (розвиненість світогляду, акцентуації характеру, рівень правосвідомості, загальноінтелектуальна, морально-етична та культурологічна освіченість тощо), так і рецептивний рівень суспільства як готовність умов зовнішнього середовища до прийняття ресоціалізованої особи (наявність житла, сім'ї, роботи, неагресивних взаємин з мікро- і макросоціумом тощо).

Загальновизнаною очевидністю вже стала статистична закономірність, суть якої зводиться до того, що основна маса нових злочинів здійснюваних підлітками, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі, доводиться на період до трьох років з моменту звільнення [2; 3; 7; 8]. Прикрим фактом залишається те, що більше половини злочинів здійснюється у перший рік після звільнення. Процес психосоціальної адаптації звільнених з пенітенціарних установ завершується зазвичай у часовому інтервалі трьох років, а переважної більшості – до одного року. Найважчим і найскладнішим часом для успішної реадaptaції є період від трьох до шести місяців, тому якраз у цей час потрібна найінтенсивніша робота з управління процесом соціальної адаптації звільнених, чіткий контроль за їхньою поведінкою в побуті, громадських місцях, за референтним колом їхнього спілкування. Активні ресоціалізуючі дії сприятимуть ефективності профілактики рецидивної злочинності серед звільнених, однак якщо вони не влаштовуються на роботу або після працевлаштування залишають її, не мають постійного місця проживання або систематично змінюють його, порушують громадський порядок, то це свідчить про те, що процес соціальної

адаптації перебігає незадовільно і є цілком реальний ґрунт для рецидиву. Здебільшого важче адаптуватись підліткам, які скоїли насильницькі злочини, а також грабіжникам, злодіям і легше – тим, які перебували у пенітенціарній установі через дрібні правопорушення. Звичайно, важливим чинником є тривалість деприваційно-ізоляційного досвіду особистості. Реальної практичної соціально-адаптаційної підготовки засуджених до життя в умовах нормативного соціуму вкрай недостатньо. Різнобічна психологічна підготовка, яка полягає в активізації депривованими вихованцями власної психіки, формуванні настановлень на просоціальну поведінку, зведена здебільшого до екстенсивних засобів і порад. Повноцінна ресоціалізація потребує таких цілеспрямованих дій, унаслідок яких у того, хто звільняється, формується психологічна готовність жити в нових умовах та забезпечується якомога безболісніше входження в нове соціальне середовище.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Для успішної ресоціалізаційної (ревіталізаційної) допомоги крім традиційних підходів, суть яких полягала в активізації позитивних якостей підлітка в процесі психологічної підготовки до життя в нових умовах, шляхом звернення до кращих особистісних якостей, нагадування минулих заслуг, активізації позитивних настановлень, морально-етичних і правових почуттів, потрібно задіювати науково виважені інтегративні психолого-педагогічні технології, зокрема медіально-рефлексійний тренінг. Однак насамперед варто пам'ятати, що намірне нагадування про минулі помилки, негативні вчинки і риси депривованої особистості, звичайно викликає деструктивні стани, вибудовує психологічні бар'єри і може зробити її поведінку несприйнятливою до адаптаційних і психореабілітаційних зусиль. Безперечно, найпоширенішою формою психологічного впливу є психотерапевтична бесіда з тим, хто звільняється, в яку здебільшого включаються такі блоки запитань: інформація про процедурні аспекти звільнення і дотримання надалі правил адміністративного нагляду; ознайомлення з основними правилами просоціальної поведінки; консультації з працевлаштування; рекомендації з відновлення й налагодження контактів у сім'ї; поради, де і як продовжити навчання; як поводитися в ситуаціях недовіри і відверто настороженого ставлення до звільненого з боку громадян тощо. Обов'язковою ресоціалізаційною нормою повинно стати те, що з аутистичними, акцентуйованими, депресивними, замкнутими, гіперсензитивними реадaptaнтами доцільно проводити переважно індивідуальні бесіди з особливим дотриманням принципу конфіденційності.

Отже, ресоціалізація як посилення адаптивності/реадaptaтивності особистості передбачає позитивні зрушення в соціальному і власне психологічному розвитку через культивування самооблізації та самоактивності, що повинні відбуватися завдяки виваженим і науково доречним впливам кваліфікованих психологів-фахівців, які базуються на сучасних, зокрема генетично-психологічних, психотехнологіях. Перспективи досліджень вбачаємо у проведенні розгалужених крос-культурних досліджень з метою вироблення універсальних соціо-психореадaptaційних підходів і психотехнік для роботи з

депривованими людьми.

Список використаних джерел

1. Гошовський Я. Ревіталізація психогенези депривованої особистості / Я. Гошовський // Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – Луганськ : Вид-во «Ноулідж», 2014. – № 2 (34). – С. 101-108.
2. Гошовський Я. Ресоціалізаційний центр як варіант цілеспрямованого ревіталізаційного впливу на депривовану особистість / Я. Гошовський // Психогенеза особистості: норма і девіація : зб. наук. статей; [гол. ред. Я. Гошовський]. – Луцьк : ПП Іванюк В.П., 2014. – С.6-14.
3. Гошовський Я. Ресоціалізація депривованої особистості : монографія / Я. Гошовський. – Дрогобич : Коло, 2008. – 480 с.
4. Димитров А.В. Основы пенитенциарной психологии : учеб. пособие / А. В. Димитров, В.П. Сафронов. – М. : Московский психолого-социальный институт, 2003. – 176 с.
5. Крайнова Н. Ресоциализация осужденных. Зарубежный опыт /Н. Крайнова // Уголовное право. – 2002. – № 2. – С.83 –84.
6. Робоча книга пенітенціарного психолога / За заг. ред. В.М. Синьова, В.С. Медведєва. – К. : МП Леся, 2000. – 224 с.
7. Синьов В.М. Педагогічні основи ресоціалізації злочинців / В.М.Синьов, Г.О.Радов, В.І.Кривуша, О.В.Беца-К.: МП “Леся”, 1997.– 272 с.
8. Татицинова Т. Г. Социальная реадaptация бывших заключенных /Т.Г. Татицинова // СоцИс. – 1992. – № 3. – С.12–19.
9. Хабермас Ю. Будущее человеческой природы. На пути к либеральной евгенике ? / Юрген Хабермас. – М. : Весь мир, 2002. – 144 с.
10. Bartkowicz Z. Pomoc terapeutyczna i letni magresorom i ofiarom agresji w zakladach resocjalizacyjnych / Z. Bartkowicz. – Lublin : AWH Antoni Dudek, 2001. – 224 s.

В статье раскрывается специфика психологического мира человека, который переживает негативное влияние различных видов депривации вследствие режима социального изоляционизма, который культивируется в пенитенциарных учреждениях. Лишение свободы, заключение и отбывание наказания приводит к инкультурации личности в своеобразную «парадигму колонии», где преобладают девиантные, агрессивные и сегрегационные системы взаимоотношений. Отмечено важное значение постпенитенциарного ревитализации личности как гуманной возобновляющей социализации.

Ключевые слова: социальная изоляция, депривация, пенитенциарное заведение, парадигма колонии, ревитализация, ресоциализация.

The article deals with the specifics of the psychological world of a person which is experiencing the negative impact of diverse types of social deprivation through the mode of isolationism, which is cultivated in penal institutions. Restraint and imprisonment of punishment leads to inculturation of a person in a kind of "paradigm colonies" dominated by deviant, aggressive and segregation system of relationships. Emphasized the importance of post-penitentiary revitalization of the individual as humane full socialization.

"The paradigm of the colony" creates both in "adult" prisons and in children's educational institutions of closed-type a kind of "status polarity". It is emphasized that the main problem of the existence of high levels of aggression of deprived children is the cultivation of the rules hypertotal deprivation, authoritarian socialization of the staff of the institutions, which leads to suppression of personal nature, weakening of mechanisms of psychological defence.

The range of problems caused by the oscillation of absorption as a social and personal phenomenon, which is a measure of integration into a new entity social and cultural environment. Absorption by penal realities of a deprived child is inevitably accompanied by a set of behavioral tactical and strategic responses from genuine fear and despair to the real or sham apparent, demonstrative suicidality. Uncultural syndromes which point the success / failure adaptation to the new socio-cultural environment, alien microenvironment.

For successful resocialization (revitalization) assistance in addition to traditional approaches, the essence of which was to enhance the positive qualities of the adolescent in the psychological preparation to life in the new environment, by appeal to the best personal qualities, reminders of past achievements, enhance of positive attitudes, ethical and legal senses it is needed to involve scientific weighed integrative psycho-pedagogical technologies, including medial-reflective training.

Key words: social isolation, deprivation, penitentiaries, paradigm colony, revitalization, re-socialization.